

**Balcı Yunus (2008). *Tanpınar, Trajik Bir Şair ve Şiiri*.
İstanbul: 3F Yayınları. 157 s.**

Oğuzhan Karaburgu*

Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatında sahip olduğu vasıflar ve eser verdiği türler açısından önemli bir yer işgal eden isimlerden biri de Ahmet Hamdi Tanpınar'dır. Şair, hikâyeci, romancı ve edebiyat tarihçisi kimlikleri ile altmış bir senelik hayatında önemli eserlere imza atan Ahmet Hamdi Tanpınar, musikiden güzel sanatlara, psikolojiden felsefeye, bir çok alan ile ilgilenmiş çok yönlü bir entelektüeldir.

Yaşadığı devirde bizzat kendisinin de belirttiği gibi gereken ilgiden mahrum kalan Ahmet Hamdi, sağır ve kör geçen yılların bir nevi telafisi gibi son yıllarda yoğun bir ilgi ve araştırma bolluğu ile gündemdedir. Bu araştırmalara *Tanpınar, Trajik Bir Şair ve Şiiri* isimli çalışması ile katkıda bulunan isimlerden biri de Yunus Balcı'dır. Kitap daha önce *Tanpınar'ın Şiirinde Trajik Durum* adıyla Denizli'de yayımlanmıştı.

Türk Romanında Aydın Problemi (2002), *İki Bilim Adamının Hikâyesi: Ahmet Hamdi Tanpınar ve Oğuz Atay'ın Hikâyeleri Üzerine Bir İnceleme* (2004) ve Charles I. Glicksberg'den çevirdiği *Avrupa Edebiyatında Trajik Görünüm* (2004) isimli eserleri ile tanıdığımız Yunus Balcı'nın Tanpınar ve Trajik'e olan ilgisi daha öncelere dayanmaktadır. Türk edebiyatında hemen varlığından bile pek çok kişinin haberdar olmadığı Trajik Görünüm ile ilgili ilk çevirilerden birini yapmış olması ve bu çevirinin bir nevi Türk edebiyatında uygulaması olarak düşünebileceğimiz *Tanpınar, Trajik Bir Şair ve Şiiri* bu bakımdan da önemli bir çalışmadır.

Tanpınar, Trajik Bir Şair ve Şiiri kitabı Önsöz, Giriş, I. Bölüm: Trajik Çatışma, II. Bölüm: Trajikten Kurtuluş, Sonuç, Kaynaklar ve Dizin gibi bölümlerden oluşmaktadır.

Yunus Balcı'nın Önsöz'de belirttiği üzere,

Trajik edebiyat, trajik şiir, trajik drama Batı edebiyatlarında bir alt başlık olarak yaygın bir kavram olmakla birlikte Türk edebiyatında pek yaygınlık kazanmış değildir. Birlikte düşünüldüğü ironik edebiyat veya edebiyatta ironi daha çok bilinmekle beraber belki de geleneksel kültürümüzün bir trajik çatışmaya kolay kolay meydan vermemesi

* Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyat Bölümü / DENİZLİ
okaraburgu@gmail.com

dolayısıyla bu kavram kültür hayatımızda pek yer edinmemiş, daha çok gündelik dilde acıklı bir durumun ifadesi için kullanılmıştır. Oysaki gerçekte trajik, içinde bir acıklı durumu barındırsa da özünü buradan almamaktadır. İnsandaki çıkışsız çatışmaları, kendisini aşan durumlar karşısındaki güçsüzlüğünü, iradesiz oluşunu, sürekli bir gerilim içinde bulunuşunu, bir ikilem ortamında yaşayışını ifade eder. (9)

Kitabın Giriş bölümünde Trajik ve A. H. Tanpınar'ın Hayatındaki Trajik Duyuş hakkında genel hatları ile bilgi verilmiştir. Bu bölümde öncelikle Trajik, eski Yunan edebiyatındaki yansımalarından başlamak üzere, pek çok estetikçinin, filozofun, yazarın ve düşünürün konu hakkındaki düşünceleri ve görüşleri ile tanımlanmaya çalışılmıştır. İkinci alt başlıkta ise Tanpınar'daki trajik duyuş ana hatları ile ele alınır. Belki pek çok Türk yazar ve şairinde izi sürülmesi gereken bu "trajik duyuş", Tanpınar'da önemli bir yer işgal eder. Tanpınar'daki bu trajik duyuş birkaç şekilde görülür: Arada kalmışlık, dış dünya ile iç benin çatışması, Doğu ve Batı, ruh ile kalp, ölüm ve hayat gibi ikilikler...

İstanbul'dan başlayıp Kerkük, Musul ve Anadolu'nun diğer şehirlerine, Fransa'ya ve Avrupa'nın diğer ülkelerine; edebiyat ve estetik hocalığından şiir, roman, hikâye yazarlığına, hem kültür hem de coğrafya olarak parçalanmış bir ülkenin ve devam mantığını kaybetmiş bir zamanın ve kültürün insanı olmaya kadar uzanan bir zeminde şekillenmiş bir hayatın başka türlü olması da imkânsız gibidir. Tabii bunlara ergenlik yıllarının başlarında kaybedilmiş bir anneyle, kurulamamış evlilik müessesesini de eklemek gerekir.(26)

Tanpınar, yaşadığı trajik durumun bütün acılarını, ıstıraplarını sonsuza açılan bir kapı gibi gördüğü sanat ile teskin etmeye çalışır. Bu sebeple de edebiyat, resim, müzik ve heykel onun acılarını dindirmek için kullandığı ilaçlar gibidir.

Giriş bölümünden sonra gelen iki bölüm çalışmanın esas inceleme kısmını oluşturur. I. Bölüm Trajik Çatışma ana başlığı altında, genel olarak insandaki trajik çatışmayı meydana getiren kader, zaman, varlık ve hayat gibi kavramlar ekseninde özelde de bu çatışma unsurlarının Tanpınar'daki yansımaları ve onun şiirlerinde görülen şeklinin ifadesi ve tespitine ayrılmıştır.

Bir taraftan "öte alem" duygusu sarsılmış bir şair olan Tanpınar, diğer taraftan ebedî bir hayat arayışı içerisinde. Bütün güzelliğine rağmen geçiciliği bir türlü durdurulamayacak olan hayat, Tanpınar'ı bir boşluktan diğerine sürükler. İnsanoğlu ölümlüdür ve sahip olduğu her şeyi geride bırakmak zorundadır. Kader denilen sınırlar, ebedîliği arayan şair için trajik bir durum yaratır. Burada insanlığın en büyük trajedisi ortaya çıkar: Mağlubiyetin mutlak olduğu bir savaşa girişmek. Ölümlü olduğunu bile bile ölümsüzlük haya-

line kapılarak yaşamak zorunda kalmak... *İnsanlar Arasında, Bendedir Korkusu, Zaman Kırıntıları, Bir Heykel İçin* gibi şiirlerinde Tanpınar'ın insan ve kaderi hakkında trajedisine yer verdiğini görmekteyiz (39-52).

Tanpınar'da "Zaman Estetiği" diye adlandırabileceğimiz derin ve önemli bir zaman anlayışı vardır. Büyük ölçüde Bergson'un zaman hakkındaki fikirlerinden etkilenerek hatta bu fikirler üzerine inşa ederek ele aldığı zaman, Tanpınar'ın şiirinde önemli bir yer işgal eder. Kitabın ikinci alt başlığında Tanpınar'ın zaman algısının şiirlerinde nasıl trajik bir görünüm sergilediği üzerinde durulmaktadır. Tanpınar'ın aşmak istediği ve bir türlü aşamadığı zaman karşısında güçsüzlüğü, abes duygusu ve karamsarlık şeklinde bir trajik görünüm alır. Bu bölümün üçüncü alt başlığı olan Varlık ve Trajik İnsan kısmında "ebedilik arayışındaki bir şiirin, buna engel olan unsurlara temasından doğan trajik oluş; şiiri bir ebedileşme vasıtası olarak kullanırken, ister istemez bu şiirde ölümlü, sonlu bir varlığı anlatma mecburiyetinden doğan trajik durum"(73) ele alınmaktadır. Hayatın İçindeki Trajik Durum alt başlıklı dördüncü kısımda da Tanpınar'ın şiirleri içerisinde trajik duyusun en fazla görüldüğü ölüm ve hayat arasındaki tezat değerlendirilmeye çalışılmıştır. Hayat ve ölüm arasındaki tezada dayanan trajik durum Tanpınar'ın çocuk yaşta annesini kaybetmesi, çeşitli Arap ülkelerinde babasının memuriyeti dolayısıyla dolaşırken karşılaştığı ölüm hadiseleri ve ölüm konusunu işleyen yerli ve yabancı şairleri okuması gibi sebeplere dayanır (83).

Kitabın ikinci bölümü Tanpınar'ın bir entelektüel olarak ilgilendiği sanat dalları, şiir estetiğini oluşturan rüya kavramı ve toplumsal hayattaki sürekliliği ifade eden düşünceleri çerçevesinde "Trajikten Kurtuluş" ana başlığı altında trajik durumu ortadan kaldırmak adına Tanpınar'ın çabalarını konu edinir.

"Sonsuzluđa Açılan Kapı-1: Rüya" isimli birinci alt başlıkta, Tanpınar'ın psikanalistler (Freud, Jung, Adler), Fransız Sembolist şairler (Baudelaire, Verlaine, Mallarmé, Nerval) ve Bachelard'ın etkileri ile oluşturduğu "Rüya Estetiği" vasıtası ile içinde bulunduğu trajik durumdan kurtuluş çarelerinin neler olduğu ve bu çarelerin onun şiirinde nasıl yansımalar gösterdiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Başlıktan da anlaşılacağı üzere Tanpınar, trajikten kurtuluş için rüyayı sonsuza açılan bir kapı olarak görmektedir. Tanpınar'ın şiirlerinde rüya, zaman, yıldız gibi kavramlar ya da bunları çağırıştıran unsurlar bir arada bulunur. Tanpınar'ın amacı içinde yaşanan zamanı aşmak, başka bir zamanda yaşamak ve ebediyete ulaşmaktır(102). Şiir estetiğinin temelini oluşturan bu kavramlar vasıtası ile sonsuza kapı açmak ve trajediden kurtulmak ister.

Yazımızın başında da ifade ettiğimiz gibi çok yönlü ve hemen hemen sanatın bütün alanlarına ilgi duymuş bir entelektüel olan Tanpınar, trajikten kurtuluş adına II. Bölümün ikinci alt başlığı olan "Sonsuzluđa Açılan Kapı-2: Sanat" kısmında bu çok yönlülüğü ile nasıl bir faaliyet içerisinde olmuştur, bu verilmeye

çalışılır. Bu kısımda musiki, heykel, dans gibi sanat dallarının trajikten kurtuluş için birer kaçış kapısı gibi nasıl kullanıldığı ele alınır. Tanpınar için önemli olan resim sanatına burada değinilmemiş olması dikkat çekmekle birlikte diğer sanat dallarından farklı olarak değerlendirilemeyeceği de aşikârdır.

Üçüncü alt başlık Tanpınar'ın bireysel duygu ve düşüncesinin toplumsal olana yayılışını konu edinmektedir. Fikri tarafı daha yoğun olan bu çerçeve esasında bireysel olarak sanatında gerçekleştirmeye çalıştığı zaman estetiği çizgisini yani sürekliliği toplumsal hayata taşıma gayretinin bir ürünüdür.

[...] trajik bir varlık oluştan kurtulmanın ne şekilde gerçekleştirebileceğini bireysel çerçevede sanatı ve rüyayı birer alternatif âlem seçerek göstermiştir. Tanpınar'a göre toplum hayatında da sanat ve rüyada olduğu gibi ölüm fikri kısmen de olsa yenilir. Birey, bireysel hayatından sosyal hayat içine kendisini ekledikçe sonluluk fikrinden kurtulur, bir devamin parçası hâline gelir. (135)

Kitap kısa bir değerlendirmenin yer aldığı sonuç bölümü, çalışma boyunca yararlanılan yerli ve yabancı kaynakların listesinin verildiği kaynakça ve dizin ile tamamlanmıştır.

Bizde örneği olmayan bir konunun yabancı kaynaklardan titiz bir seçme ve değerlendirme yapılarak nasıl ortaya konulduğunu anlamak için kaynakçaya bakmak yeterli olacaktır. Hacimce küçük ama yol açıcılığı ve kıymetçe büyük oluşu sebebiyle bu eseri yazan ve ilim âlemimize kazandıran Yunus Balcı'yı tebrik ediyoruz. Pek çok yazar ve şairimizin eserlerinin "trajik görünüm" çerçevesinde ele alınması gerekliliğini de belirtmek isteriz. Bu çalışma bu bakımdan da bizce meçhul olan bir konuya tutulmuş bir madenci feneri hüviyetindedir.

Tanpınar'ın farklı bir cephesini konu edinen bu çalışma ümit ve temennimiz odur ki başka çalışmalara ilham kaynağı olacak ve yeni bir inceleme alanı oluşturacaktır.

Kaynaklar

Balcı, Yunus (2002). *Türk Romanında Aydın Problemi (1908-1950)*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.

_____ (2004). *İki Bilim Adamının Hikâyesi: A. H. Tanpınar ve Oğuz Atay'ın Hikâyeleri Üzerine Bir İnceleme*. Denizli.

Glicksberg, Charles I. (2004). *Avrupa Edebiyatında Trajik Görünüm*. Çev. Yunus Balcı, Ankara: Hece Yay.